

קס"ז וכך תיקונו. מייפה הלולב באגודתו כמו שיכול, ויקשור אותה עם עלי הלולב עצמו¹. ויקח ההדס, ויסיר ממנה המשיחה של פשתן כמו שהביאו מוכרי האתרוג², ויבדקוהו שהוא כשר, ויקשריהו עם עלי הלולב למטה בצד שמאל הלולב³. ויתחביהו הלולב, (והחדש) [וההדס] הקשור עמו, תוך ס"ח בדי הערבה הנ"ל. והערבה יהיו נקשרים היטב, שיוכלו להחזיק הלולב וההדס. והערבה גם המה יהיו קשורי עם ערבה, או עם עלי לולב, לא עם שאר מין או משיחה אחרת⁴. וישים אותם תוך מים, כדי שישארו לחים. וכך דין המים, ביום טוב מוסיפין, בחול המועד מחליפין⁴. ובשבת מחזירין⁵, אבל לא מוסיפין, כל שכן שלא מחליפין.

קס"ח ערב סוכות א"א תחינה ולא למנצה. וכל מנהגי ע"מ וערב תבשילין וחליפת מפות, פרוכת ומכסאות, תמצא לעיל בס"מ מ"ה.

מנהג סוכות

קס"ט לילה ראשונה של סוכות, מעריב אתה לבדך¹. ואומרים את יום חג הסוכות הזה זמן שמחתינו, ומקדשין בב"ה², ואומרים זמן. ושאר דיני תפלה והמנהג, תמצא לעיל בס"מ מ"ו.

ממתינין עד הלילה³, ואוכלין בסוכה. וישנין בסוכה⁴, ועתה אינם ישיני כי אם אנשי מעשה וייחדי סגולה⁵, ונתפשט כן בכל הגולה⁶. בתוך הקידוש, קודם שמברך

אוצר החכמה

הגהות

דפוס

ויקשור אותה עם עלי הלולב. עם עלה אחד מלולב (ק). ויקח ההדס. ויניח הענפין בגידולן, כי דרכן להיות קצתן הפוכין מחברותיהן⁶ (חות יאיר).

2. כן ברמ"א, שם. 3. האחרונים, שם, הביאו מנהגים אחרים באיזה צד לקשור ההדסים. 4. כן בשו"ע סי' תרנ"ד. 5. כן לשון המשנה סוכה דף מב, א. והיינו בזמן שהיה ניטל, אבל בזמננו אסור משום מוקצה. ע"י אגודה, סוכה, סי' ל"ה; ב"י סי' תרנ"ד ואחרונים שם. 6. כן במהרי"ל, ה' לולב: "צריך להחזיק הד' מינין דרך גדילתן, לכך יזהר בההדס להתיר אגודתו לראות אם מונח כתיקנה, כי הגוים לפעמים נותנין עוקצו של זה לצד עיקרו של זה".

סימן קסט

1. מערכות מרכינו אליעזר מגרמיזא, בעל הרוקח, נדפסו במערכות וכו' דק"ק וורמיישא, דפי' ז-ח; ד' גולדשמידט, מחזור סוכות שמע"צ וש"ת, ירושלים תשמ"א, עמ' 27-30 (למנהג רוב הקהילות אומרים "אוחזי בידם"). 2. כן בטור ולבוש סי' תרמ"ב. 3. כן ברמ"א סי' תרל"ט סעי' ג'. 4. שו"ע שם סעי' ב'. 5. במרדכי סוכה, רמז תשמ"א, כתוב שהעולם מקילין שלא לישן בסוכה, אעפ"כ בין

מרוטנבורג, עמ' 64; מנהגי מהרא"ק, הגהה, מהדור מכון ירושלים, סי' נ"ג, סעי' ה'; סמ"ק מצורין, ליקוטים, שם; מהרי"ל סוף ה' לולב. 4. רמז זה לתורה נמצא בהגהת מהרא"ק, שם; מהרי"ל, ריש ה' לולב. בספרי רבותינו הנ"ל הערה 1, יש עוד רמזים וגימטריאות אחרים.

סימן קסז

1. במנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג, עמ' 64, כתוב: "מקשרים מאותו המין שלא יחצוץ". וזהו כדעת תוס' סוכה דף לו, א ד"ה כי היכי, דלכו"ע אגד מין בשאינו מינו הוי חציצה, ע"י ב"ח סי' תרנ"א ד"ה ומ"ש משום. וכן היה מנהגו של מהרי"ל לקשור בעלי לולב, כמבואר במהרי"ל ה' הושענא רבה: "וההדס הניח קשור כמו מעיקרא אל הפולמ"א בעלים של הפולמ"א". אמנם הרבה מהפוסקים ס"ל שמותר לאגוד גם במין אחר, ע"י טור ושו"ע סי' תרנ"א סעי' א', ורבים הקילו בזה. בכל זאת גם במקומות שנהגו קולא דיקדקו חסידים ואנשי מעשה לאגוד בעלה של לולב. ע"י כפות תמרים, למהר"ם נ' חביב. דף לו, ב.

שהחיינו, מברך בא"י אמ"ה אקב"ו לישב בסוכה, ואח"כ שהחיינו⁷. וכן בליל שני, מברך על הסוכה ואח"כ שהחיינו⁸.

ק"ע כל ימי החג אומר יעלה ויבא בברכת המזון¹. ואצל הרחמן הוא יזכנו, אומר הרחמן הוא יקים לנו סוכות דוד הנופלת². ובי"ט מוסיף לומר, הרחמן הוא ינחילנו ליום³ שכולו טוב, קודם שאומר יקים לנו סוכות⁴, כנהוג בכל י"ט. ובחול המועד אומר תכף הרחמן הוא (יזכנו) [יקים], אחר בעיני אלדים ואדם, ואינו אומר הרחמן הוא ינחילנו בח"ה⁵.

קע"א שחרית יום ראשון, השמש מביא הטלית, וכל המנהג כדלעיל בסי' מ"ז. החזן מתחיל המלך¹ בניגון שלש רגלים. יוצר אכתיר, אופן אאמיר, זולת אנא הושיעה נא².

הגהות

ובחול המועד אומר ... בעיני אלדים ואדם. נמחק בכתה"י: ובחול המועד אומר תכף הרחמן הוא יזכנו אחר הרחמן הוא יקים (ה, ובכת"י ב לא נמחק).

השמש מביא הטלית. השמש מביא הטלית לפרנס החודש, ואח"כ לחזן המתפלל שחרית (ק). בניגון שלש רגלים. נמחק בכתה"י: בניגון ימים נוראי (ה, ובכת"י ב לא נמחק). זולת אנא הושיעה נא. אם יש ברית אומרים זולת של ברית, ובמוסף אלדיכם של ברית. וכן היה נוהגין במילת בן זלמן נערלינג"ן, בשנת תכ"ד. וכך היה נוהגין, בשנת תכ"ה, במילת הר"ר ליב לוי³ (ה).

בסתרי ומגיני ובמשנ"ב ס"ק ב', שהרבה אחרונים סבירא להו דגם בליל ב' סוכה ואח"כ זמן.

סימן קע

1. כן בשו"ע סי' קפ"ח סעי' ה'. 2. עי' סדור צלותא דאברהם, ח"ב, עמ' תקנד. 3. על גירסת "יום" — "ליום" עי' סדור צלותא דאברהם, עמ' תקנג; מקור חיים (בכרך) קיצור הלכות, סי' קפט, סעי' ב'; דברי קהלת, עמ' 326. 4. כן במקור חיים, סי' קפ"ח סעי' ה'. ועי' צלותא דאברהם, שם. 5. במקור חיים, שם, כתוב שגם בחוה"מ אומרים "הרחמן הוא ינחילנו" אמנם בסי' תרכ"ח וכן במג"א סי' תצ"ס ס"ק א' כתוב שא"א כן בחוה"מ, דלא מקרי יו"ט.

סימן קעא

1. בשאר קהילות אשכנז המנהג בסוכות להתחיל "הגדול", עי' לעיל סי' ע"ח הערה 1. מנהג וורמיישא להתחיל "המלך" בכל ימי החג נזכר גם במנהגי וורמיישא שעל גליון המהרי"ל, דף 32א; כ"י רי"ל קירכום, דף קב, א. ונראה שבוורמיישא אמרו "המלך", מפני שיש המשך לימים הנוראים עד הושענא רבה (עי' לעיל סי' קמ"ז והערה 5 שם), ונהגו כן גם בשמע"צ מפני שנידונין בו על המים. עי' מטה משה, סי' תתקע"א. 2. כמנהג כל הקהילות. 3. וכן כתוב בכ"י רי"ל קירכום, דף

לומדי התורה באשכנז רבים החמירו בזה, עי' מהרי"ל, ה' סוכה (מהרי"ל עם אשתו); לקט יושר, אור"ח, עמ' 46 (התרוה"ד בלי אשתו); שם, עמ' 144 (תלמידי ישיבת מהר"י ווייל); יוסף אומץ, סי' תתרכ"ג ("בעלי נפש"); ראנ"ה שייאר, תורי זהב, מגנצא תרל"ה, עמ' יז (הג"ר הירץ שייאר, אב"ד מגנצא); ר"פ קאצנלבוגן, יש מנחילין, ירושלים תשמ"ו עמ' ר"פ (הג"ר פנחס קאצנלבוגן); ר"ש סופר, חוט המשולש, ת"א תשכ"ג, עמ' קמב (החת"ס); ר"א לוי, אבות ומדות, תל אביב תשכ"ג, עמ' 99 (הג"ר עזריאל הילדסהיימר ואחרים); H. Mandelbaum, Jewish Life in the Village Communities of Southern Germany, Jerusalem 1985. p. 67 (ר' אלדד הזקן בהכברג). 6. וכן ברמ"א, שם. 7. כן בשו"ע סי' תרמ"ג א'. 8. כן מנהג וורמיישא הקדום לברך שהחיינו גם בליל ב', אע"פ שאין מברכין שהחיינו ביום על הלולב. עי' סי' הפרדס לרש"י, מהד' עהרענרייך, עמ' רל"ה והע' א' שם. והמנהג באשכנז (דלא כדעת השו"ע והרמ"א סי' תרס"א), להקדים סוכה לזמן גם בליל ב'. עי' יוסף אומץ, סי' תתרכ"ו; נוהג כצאן יוסף, עמ' רצה; מחזורי ר"וו היידענהיים; ר"ס שיפפער, סתרי ומגיני — ישן וחדש, ירושלים תשכ"ג, עמ' פג. ועי"ש